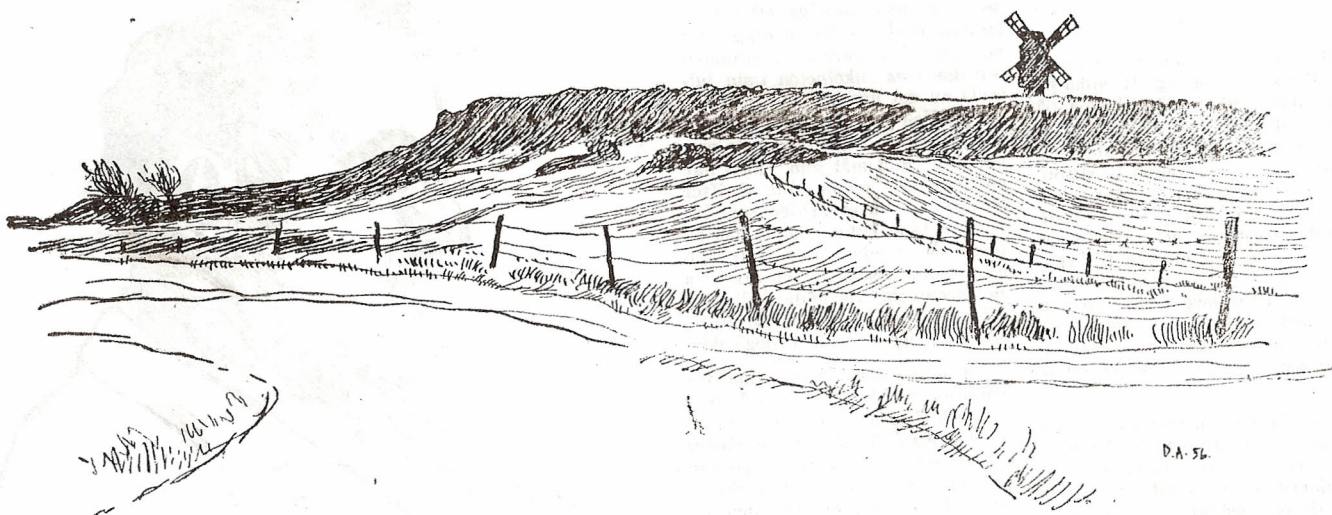

BESÖK I LAU

När man kommer fram ur den täta skogen mellan Alskog och Lau krymper ens pupiller och munnen dras omedvetet ut i ett brett leende, ty kontrasten mellan skogsmörkret och slättljuset har en nästan choekartad verkan. Utan övergång kastas man från det mörka dunklet till det bländande ljusa landskapets glada överraskning. Mitt framför en sträcker Laubackar ut sin långa rygg under den höga, vita himlen. Åkrarnas plogfäror och dikesrenar svänger i graciösa bågar upp mot huvudpunkten, anbräat med raffinemang, den i motljuset svarta väderkvarnen, vars vingspretande silhuetter flimrar i solljuset som en stor insekt. Detta är Sudrets festliga entré, detta är Lau, socknen som man inte borde skriva om med hjälp av en skrivmaskin, vars hårda, likriktade bokstäver är gjorda för kommunicationsbänkanden, protokoll och inlagor till länsstyrelsen.

Nej, om den socknen borde man skriva med gåspenna, som mjukt följer handens impulser och hjärtats infall, gör stilen målerisk och känsligt följsam. Ty Lau betyder för mig mjukhet och gemyt, lugn och glättighet, här saknar byråkraten och diktatorn, förmyndarmänniskan och krigartypen hemortsrikt, de typer som under senaste år förvandlat vårt land till ett inferno av vantrivsel är otänkbara här.

Vid Laubackar ligger alltså inkörsporten till Sudret, och Botvide manbyggnad med sina gråa murar och låga takfall är själva grändstugan. Mellan den och Laubackars branta östsluttning vindlar den snala vägen söderut över ett låglänt strandområde, garnerat med björkdungar och tallstråk. Över de vida åkrarna målar havet ett smalt grägrönt bälte, till vänster skymtar Ljugarn, till höger Nyudden och midwaters ligger Laus holmar som flytande flak.

Lau möter havet med vida, sidlänta sandmarker, med den låga strandens lugn och mjukhet. Nere i vattenkanten ligger Nabbu med sin långa rad av bodar. Det fiskeläget bör man helst se från havet en stilla sommarmorgon, när det vilar i gryningsljuset, famnat av ljusblått, oljeblikt vatten. Då får det sin rätta stämning av frid och nytvättad renhet, av vila och ålderdom. Jag minns en sådan morgon, när jag oändligt långsamt gled förbi ombord på "Guntjaun", med båten full av sovan-

eller företa sig något annat lika otidsenligt — den som numera kastar bort tid med naturbetraktelser är ju en ganska löjlig figur — ty då finner man att denna höjd, som nedifrån tjusade ögat genom sitt mjuka linjespel och sin kortsnaggade, färgskiftande gräsvall uppifrån sett närmast kan liknas vid en jättstor ihålig tand, maskäten och urgrävd till nära tre meters djup och två-tre tunnlands areal av Vägförvaltningens grävsopor. Och på botten av denna grusgruva ligger strödda sten-

humlingar, lövträdstubbar, jordhögar, rostiga järnfat, ställträd, järnskrot och annan bråte. Det hela utgör en nedslående anblick. Det förefaller vara ett minimikrav, att då Vägförvaltningen på detta sätt exploaterat ett naturminne av rang (Laubackars "ringvall", som på höjdens krön formar en oval av 900 meters längd, innebär att denna höjd bildade en ö i Ancyushavet) och ett område av kärv och lugn skönhet, bör den också utjämnas grustagets branta kanter till mjuka sluttningar och

AV

DAVID AHLQVIST

de kvinnor, i aningen av en bris, som f. ö. så småningom växte till storm och beredde oss många besvärigheter. Så länge jag lever skall jag minnas den morgonen, den höga, blåvita rymden, den friska klarheten, tystraden som endast tillfälligtvis bröts av en liten motorbåts puttrande långt borta eller det gälla skriket från en mås, känslan av absolut frihet.

Strandbygden har skönhet och karaktär, bondbygden är som estetisk miljö mer mediocre. Färdas man västerut mot kyrkhyn reser sig ett horribelt tvärbelt alldeles intill kyrkans imponerande östgavel. Det är Lau sockens brandstation, och det må vara besökaren tillåtet att stilla undra, huruvida dess placering just här föregåtts av tillräckligt ingående överläggningar.

Den tillfälliga misstämning man erfar inför nämnda byggnadsverk blir emellertid fördjupad till verklig bedrövelse, när man från västsidan kliver upp på Laubackar för att t. ex. sätta sig på en sten och beundra solnedgången

DA 56

so till att de blir gräsbevuxna. Att skräphögarna blir avlägsnade får man väl ändå ta för givet. Om nu någonting ännu får tas för givet i denna underliga tid.

Medan jag är inne på vad som bör göras kommer jag att tänka på Fäijakens gård. Den ligger på vägen till När, begravd i buskar, med spruckna murar och utslagna fönster. Här satt Jakob Karlsson, den skrivande bondgubben, med pennan i hand och en stor och fin naivitet i hjärtat, och plitade ner sina minnen och intryck till vännen, lektorn och språkforskaren Mattias Klinberg. När vintern kom med snö över gårdsplanen och ladugårdens agtak, satt han en gång och berättade om de gamla jularna.

"När'n tänkar tibakas till den gamle goe taidn, sum en bräukar äuttryck si iblant, ja mainar ens bandomstaid u ungdomstaid, så var de en ynsktaid, u'n var yvaväntnes, u'n räckned dagar u taimar ti jaul, nänn hannt jaulmån'n. U nemre u nemre en hannt ti jaul. mair haugtäidlie tyekt'n att dagar u kväldar blai. Ja visst var de int nagg jaulklappar u gräiträim den taidn i bondhäushaldi — sum de int jär mangstans ännu — ti var gladar yvar. U int va vör yvaväntnes pa jaulgrän heldar. Naj, de nöimoduhaiti fick pastor Norrby hjär äut i Lau u När. Men glad' var vör yvar jaul! Sätt vör hupped u singed u springed! Va de var rolit ti hjäre jaulvidn in, ellar käire, um de var snäil! U ti bygg jaulfloi sin' da! De var jaulaftnsorkä föstas för uss sum var sorkar. Ja, u tänk va mylu smakt go, sum var av ryghbröi u fett sum blai av sväinhude, sum da koktes. När de blai mörkt, så had vör int nagg oljelukt u lampos, äutn jauljause, sum sto pa bore, sum var haimgärt av lambtal, me träi u iblant fem honn pa, u a blankskäuri ljaussax av mäsing lag ijannte, ti snöit jauljause me. Men olyekli den sum snöitede så nauge, sätt de slucknede! Han ellar ha blai späldar att'n int livd nagg jaulhelg mair. Ja, u så en duktur jaulbrase i späisn, sum smatred u spraked u braunt, sätt ont um ljaus u värme var de inte. Ja, u så dracks de da kaffi, me hail stor bullar till — annas i vardeslag skärdes di ättu, sätt en fick börr en halvvar ti mans — sum smakt så ofantlit goe därför att de var jaulbullar föstas! När de var avskilt — ja, en jaulaftnshalve blai de u, natäurlitväis — så tos Bäibln u psalmböiknar fram, u var u en fick läs a stycke, sum själv Farsgubben ellar husbondn bifalld va han skudd läs palle. Sin', så när var u en had fat läs a stycke; så singdes de nägle stycken jaulpsalmar. När de var avskilt, så sättedes matn pa bore, sum int var päror u skyr u strämning, äutn hail sväinhude äi a fat, me söitar sinappsdupp till, u limpä iblant, u grannbröi u kakä till. Var u en fick skär av sväinhude u jet så mik sum'n had lust. Ja, u bergfisen da! Sum en alltut fick en sup till, bad kalar u kvinnfolk."

Kan denna barndomsidyll målas bättre, sakligare, oskyldigare, med renare färger! Eller är det verkligen bara det att han använ-

der ett språk, vars värde ligger just i denna rena saklighet, denna oskuldssfulla naivitet! Hur som helst har han förmåga att smitta läsaren med sin förtjusning över behaget, den varma stämningen och den fina enkelheten i sin jultavla av det gamla bondehemmet, av glädjen inför ljusen och den pyntade stugan och den goda maten. Det tungomål som Fäien här använde och genom sina skrifter bevarade åt eftervärlden som litteratur, talas ännu i denna dag av unga och gamla i Lau. Där kan man uppleva sensationen att höra en föreningsordförande hålla ett offentligt anförande på socknens eget mål vid en fest i bygdegården.

Vare sig det beror på vördnad för traditionen eller för laubornas självständighet och lokalpatriotism är man böjd för att applådera företeelsen. När man genomlidit många hundra välkomstal vid sådana fester där ordföranden ansträngt sig ända till svettning för att tala grammatikalisk rikssvenska känner man sig uppfriklad av denna språkliga självständighet. För övrigt — att medverka vid en bygdegårdsfest i Lau betyder inte att bli mottagen av en yrvaktmästare som förgäves försöker få futt på en osande kamin och inte har en aning om var talarstolen finns eller om man kan få låna en karta från skolan att visa filmen på. Nej, där blir man omhändertagen som en gammal vän och serveras kaffe i köket och undfägnas med historier tills mellangärdet värker av skraut, det är en stämning som på Färö, om ni förstår vad jag menar.

Apropå Fäiens stuga, skulle inte lauborna kunna samlas till en gemensam insats för att rädda den gamle forskarens och berättarens gård åt eftervärlden! Kunde man inte till en början laga taket på bostadshuset och spika för fönstren, så att inte regn och snö förstör inredningen alldeles! Byggnaden är i sig själv värd att bevaras, enkel och äktgotländsk i formen som den är.

Men, låt oss nu besöka ett par laubor som fortfarande står mitt i sin gärning. Jag kan inte tänka mig en bättre representant för sunderguten än hemmansägaren Gustav Larsson, Husarve. Det är kan-

DA 76

HUSARN

ske en smula oartigt att peka på hans kroppshyddas volym, som verkar överväldigande på varelses av min obetydliga längd och bredd. Husarn är ett berg. När man inträder i hans hus står han välkommande mitt i salen och skymmer gavelfönstren, så att man bara ser denna kolossalstaty framför sig som en svart rauk, och man fruktar att han skall spränga taket med huvudet. Man grips av en hälsosam insikt om sin egen litenhet i denna värld. Man vill liksom treva efter mammas hand. Men Husarn är inte farlig. Drabbas man av hans ogillande tar det sig sällan starkare uttryck än ett maliciöst leende och en ironisk replik, som föralldel kan vara uddig tillräckligt, men som ändå är lättare uthärdlig än en rak vänster skulle ha varit. Att denne fullvuxne herre kan hantera ett såpass sprött litet instrument som en fiol och ur denna locka fram ett Allegretto grazioso av Mozart så att man ser älvrorna dansa i lunden, det tillhör de företeelser man plägar benämna underverk.

Husarn har gemyt och common sens samt är sunt konservativ, odlar sin jord med flit men utan jäkt, älskar mätta och jämvikt och balanserar tillvaron genom att växelsvis köra traktor, spela fiol och läsa böcker. Han tillhör den sällsynta sort av människor, som har ögat öppet för naturens skönhet, men ändå inte blundar för dess möjligheter att stärka deras ekonomi. Han njuter av ett vackert äuge och utvinnet det maximala ur tegarna. Han är ett gott exempel på den harmoniska bondetyp Sudret fostrat; en typ med bredd över både skuldror, gemyt och intressesfär. Men framförallt med en egen profil, en inre egenhet som tittar fram mellan konventionskostymens springor.

Om Husarn är en fin representant för det aristokratiska skiktet i Lau är Ragnar Persson företrädare för det dionysiskt-bohemiska. På senare år har visserligen det världsliga i form av betor, små-

Ports. sid 6

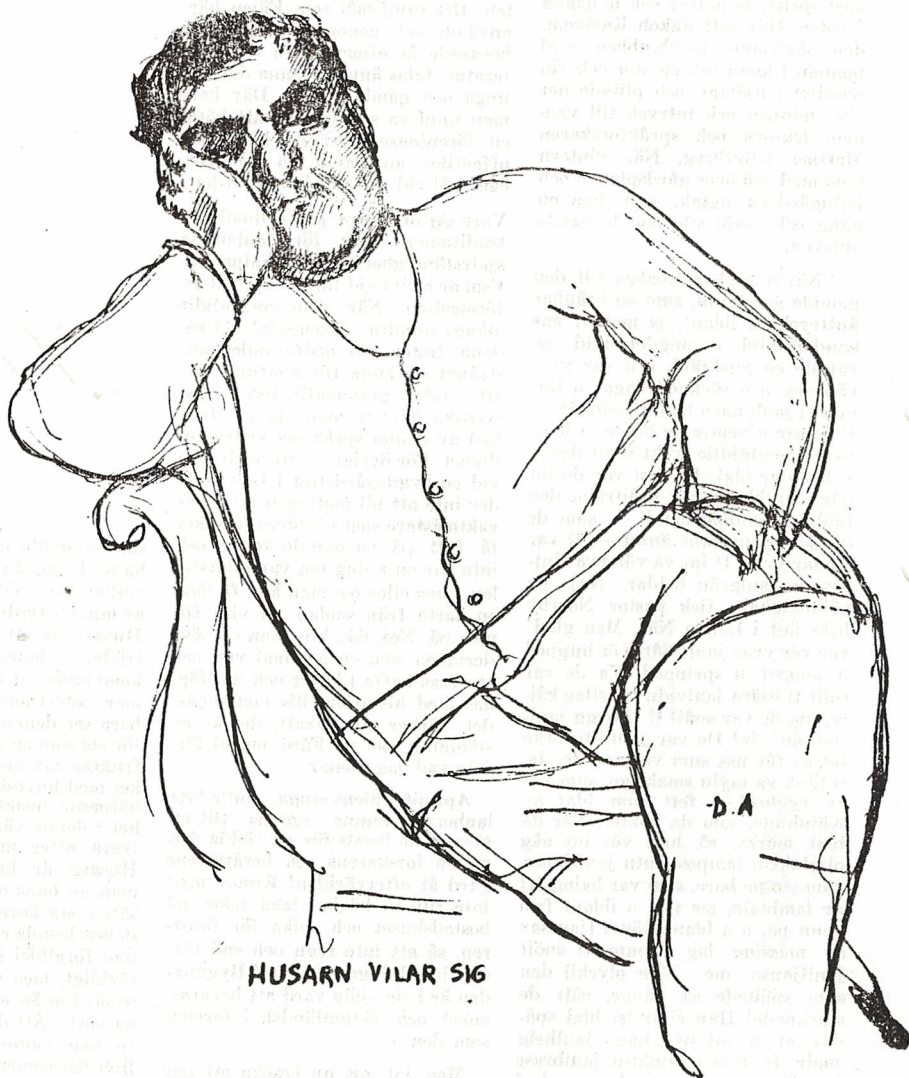
DA 76

BESÖK I LAU...

Forts. fr. föreg. sida

grisar och höns tillika med jordbruket liksom tagit överhanden, men ännu kan han spela en gammalvals på fiolen så det spritter i benen på alla som inte fyllt hundra år. Dessutom sjunger han som Apollo själv och förgyller varje större festlighet i trakten med sina höga C, samt härmar en hastuba så illusoriskt, att man tittar sig omkring efter Mårelius. Man talar om imitatorer, jag vet ingen imitator, som med en så absolut perfektion i nyanserna kan härma folk, som Ragnar. På lediga stunder malar han landskap från hemsoeken — i likhet med Hussarn är han stor naturvän — och man behöver bara lyssna till hans beskrifningar av sina upplevelser av landskapet för att inse, att han äger en rik, men outnyttjad lyrisk ådra. Själv säger han med berättigad självkänsla, att han ser mer än de flesta, och däri har han säkertligen rätt.

Ju mer man tänker på Lau, desto rikare blir ämnet, desto mer skulle man kunna berättas om denna bygd, om naturen och människorna. Man skulle kunna tala om den blide och humoristiske väderkvärnsbyggaren Oskar Olsson, som så många gånger ställt sin sakkunskap till hembygdsvärdens förfogande vid kvärnreparationer och restaureringar, om den driftige och framsynte trädgårdsodlaren och lantbrukaren Erik Pettersson, Kaupare, och många många andra. En gotländsk socken är en värld i smått, med en vimalande rik historia, med karaktärer, vars konturer har sina originella kurvor och vinklar, med mänskliga livsöden som skulle kunna fylla volymer. De ytliga rader om socknen Lau som jag härövan skrivit har naturligtvis endast kunnat bli ett skummande på ytan av en dekokt, vars alla beståndsdelar man endast kan ana sig till.

HUSARN VILAR SIG

